

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง : กลยุทธ์การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม

สำหรับผู้บริหารคณะสงฆ์ เจ้าสำนักปฏิบัติธรรม และสำนักงานพระพุทธศาสนา

ความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการศึกษาวิจัยครั้งนี้

พระครูวราลังการ

ตำแหน่ง เจ้าสำนักปฏิบัติกรรมฐาน วัดภักทันทะอาสาฬหาราม

ผู้สัมภาษณ์ พระรุ่งโรจน์ ชยานันโท (เทวินบูรานวงศ์) ผู้วิจัย

หมายเหตุ ขออนุญาตในการใช้เครื่องบันทึกเสียงขณะสัมภาษณ์

ถาม : คุณค่า ความสำคัญของสำนักปฏิบัติธรรมที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในสังคมปัจจุบัน

ตอบ : คือสำนักปฏิบัติธรรม บางครั้งก็อาจจะเป็นแต่ชื่อหรือได้รับอนุมัติ แต่กิจกรรมอาจจะไม่ได้เป็นไปเพื่อประเทืองปัญญา ไข่มุม ซึ่งมันอาจจะเป็นการแก้ทุกขในระยะเวลาที่เรียกว่าระยะสั้น เป็นชั่วคราว อย่างอาจจะมีสิ่งอื่นซึ่งอาจจะไม่เกี่ยวเนื่องกับสาระสำคัญของพุทธธรรมหรือธรรมปฏิบัติ แต่ถ้าเป็นสำนักปฏิบัติที่สามารถตอบสนอง การ...เรียกว่าดับทุกข์ของคนทั่วไปได้มันก็ดี แต่มันก็จะมีอยู่ไม่กี่ที่ ที่จะทำให้คนได้มีโอกาสมาปฏิบัติ มาเดินจงกลม มานั่งสมาธิ มาเจริญวิปัสสนากรรมฐาน มีครูบาอาจารย์ซึ่งถือว่าเป็นกัลยาณมิตร ซึ่งพระพุทธเจ้าสรรเสริญไว้เลยว่าในพระไตรปิฎก กัลยาณมิตรเป็นทั้ง เบื้องต้น เป็นทั้งท่ามกลาง เป็นทั้งที่สุดแห่งพรหมจรรย์ ฉะนั้นตัวกัลยาณมิตรนี้สำคัญ ฉะนั้นบางครั้งสำนักปฏิบัติธรรมทั่วประเทศมีมากมาย แต่ว่าวิปัสสนาจารย์ที่ชัดเจนๆหรือมีคุณภาพที่จะสามารถนำทาง มันมีน้อยหรือว่าบางรูปท่านสามารถทำได้ แต่ท่านก็ไม่ได้เปิดเผยตัวเอง ท่านก็ไม่ไปยุ่งเรื่องตรงนั้น เพราะอยู่สงบของท่านเอง อย่างนี้ เป็นต้น ฉะนั้นในเรื่องของสถานที่ ในเรื่องของอาหารอื่น มันก็สำคัญแต่ที่สำคัญอันดับ หนึ่ง มันต้องเป็นเรื่องของกัลยาณมิตร เรื่องสถานที่ เรื่องอาหารเรื่องอื่นๆ มันสามารถที่จะทำให้สมบูรณ์ได้ ถ้ามีกัลยาณมิตรที่ดี มันก็จะค่อยๆตามมา แต่ว่าถ้ามีกัลยาณมิตรอยู่แล้วมีครู มีอาจารย์ ก็เหมือนหลายๆที่ แม้แต่ปกกอดอยู่เขาก็อยู่ กางเต็นท์อยู่ เขาก็เอา

อย่างนี้ เป็นต้น อาหารนั้นไม่มี ถึงเวลาก็มีคนมาหา มีคนมาให้ เป็นต้น เขาก็ยอมขอให้มีกัลยาณมิตร ถ้าบางที่มีสถานที่พร้อมทุกอย่าง อาหารหวานคาวเหลือเฟือ แต่ไม่มีตรงนี้ บางครั้งก็เหมือนกับสำนักานั้นไม่ค่อยมีผู้ไปปฏิบัติเท่าไร (หัวเราะ) ไปใช้บริการตรงนั้นเท่าที่ควร เป็นต้น ฉะนั้นบางครั้งในส่วน of สำนักปฏิบัติธรรมที่มีอยู่ทั่วประเทศที่ทางมหาเถรสมาคมทำอนุมัติ บางครั้งก็ไม่มีตรงนี้ ก็คือปีหนึ่งมีการสอนไม่กี่ครั้ง เป็นต้น ก็เป็นสำนักปฏิบัติธรรมได้ แค่วัดมนต์ ทำวัตรธรรมดา ก็เป็นสำนักปฏิบัติธรรมได้ เป็นต้น ซึ่งมันก็ดูอย่างไรอยู่

ถาม : สำนักที่ควรพัฒนาปรับปรุง ให้มาเป็นสำนักที่โยมส่วนใหญ่ที่เข้ามายอมรับและศรัทธา

ตอบ : ก็อยู่ที่ตัวบุคลากร กัลยาณมิตรด้วย ถ้าท่านปรับปรุงตัวเอง มีศักยภาพ ในเรื่องของ การประพฤติ ปฏิบัติ ทุกอย่างก็จะตามมา เพราะบางครั้ง เราพยายามจะจัดหาบุคลากรที่อื่นมาลง แต่บุคลากรที่มีคุณภาพ ท่านก็จะมีที่อยู่ของท่านเป็นที่ที่เป็นทางอยู่ เราเอามาลงได้เพียงครึ่งคราว ฉะนั้นเราต้องมีเอง ต้องพยายาม ถ้าสำนักปฏิบัติธรรมพยายามที่จะพัฒนาศักยภาพบุคลากร หรือบุคลากรที่มีอยู่แล้ว พยายามต่อยอดด้วยการให้เข้าไปฝึกปฏิบัติทำให้จริงจัง จนเป็นที่ยอมรับแล้วนี้ แน่แน่นอนมันก็มีหลายสิ่งหลายอย่างตามมา ซึ่งสิ่งเหล่านั้นมันก็สำคัญในระดับที่เรียกว่ารองลงไป เพราะถ้าถือตามพุทธพจน์ว่า กัลยาณมิตรเป็นทั้งเบื้องต้น ท่ามกลาง ที่สุด มันก็จะเป็นที่รวมของความพร้อมต่างๆ ด้วย เหมือนครูบาอาจารย์ที่นั่นไปปักกลดที่ไหน พอคนรู้มันมันก็ไปหมด มันก็พร้อมไปด้วยในตัว (ไปในป่า) มันก็จริงอย่างที่พระพุทธเจ้าตรัส เป็นสัจจะอยู่

ถาม: ในทัศนคติของท่านสำนักปฏิบัติทั่วไปจะมีจุดอ่อนจุดที่ควรแก้ไขตรงลักษณะของการพัฒนาอย่างไร

ตอบ : ครับ ในด้านของบุคลากร แต่เรื่องของสถานที่เนี่ย แต่ละสถานที่จุดเน้นไม่เหมือนกัน อย่างจุดเน้นของบางสำนักปฏิบัติก็ต้องการให้อยู่ปฏิบัติสัมผัสแบบติดดิน อย่างอยู่กลด ปักกลด อันนี้ก็ได้ เพราะคนที่เขามีศรัทธาอยู่แบบนั้น เขาก็รับได้ อย่างบางที่มีอาคารมีสถานที่ มีที่บึงที่บึงพร้อมมีห้องหับ มีมุ้งลวดมีห้องน้ำในตัวอำนวยความสะดวกมันก็เป็นความพร้อมในระดับหนึ่ง แต่สิ่งที่ตามมามันก็คือภาระเรื่องค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าอะไรจิปาละ ซึ่งมันก็ต้องมีค่าใช้จ่าย แต่ถ้าอยู่แบบธรรมชาติ ค่าใช้จ่ายมันก็น้อย เป็นต้น อันนี้จะว่าไม่พร้อมก็ไม่ใช่ เพราะว่ามันเป็นจุดมุ่งหมายของสถานที่ปฏิบัติธรรมตรงนั้นท่านต้องการให้คนอยู่ป่า อยู่โคนไม้ หรือว่าใช้ชีวิตอยู่ปฏิบัติ ลดละความหยาบหยาบเพื่อยตรงนั้นมันก็คือว่าเป็นความพร้อม มันไม่ถือว่าเป็นจุดด้อยนะ สำหรับผม ถือว่าเป็นจุดเด่นของแต่ละที่ ส่วนบางที่ก็อาจจะจุดขายตรงที่สถานที่ต่างๆ มีความพร้อมมีที่บึงที่บึง มะละมังไม่คอยกวาน อยู่ในห้องก็มีมุ้งลวด เผลอๆ ร้อนมาบางที่ก็มีแอร์ให้เป็นต้น พัดลมก็ดี มันก็เป็นความสะดวก ถือว่าเป็นวิบากดี อย่างหนึ่ง อันนั้นก็ถือว่าเป็นจุดด้อย มันแล้วแต่เพราะว่าถ้าเรามีหลากหลายให้เลือก บางคนอาจจะ

ขอบตาดินอย่างที่ว่าบางคนอาจจะมีความพร้อมในระดับใกล้เคียงกับบ้านตัวเอง อาจจะลดลงมาได้ขนาดนี้ อยู่สบายไม่เป็นปรีโชนในเรื่องพวกนี้ก็อาจจะเดินจะนั่งปฏิบัติธรรมได้ดีก็ได้ มันอาจจะเรียกว่าจริตของแต่ละคนมันอาจจะต่างกันไป บางคนถ้าเป็นแบบติดดินจริงๆก็ดี อย่างนี้ เป็นต้น หรือบางคน บางช่วงของชีวิตก็อยากจะแบบนั้นบ้าง บางช่วงก็อยากอยู่แบบนี้บ้าง มันก็เป็นทางออก หรือเป็นทางเลือก คือเพียงแต่ว่าเราพัฒนา ถ้าถือว่าเป็นจุดเด่น เราก็พัฒนาให้มันพร้อมอยู่เสมอ (เรื่องสถานที่ก็แล้วแต่จะจัดสรร) ใช้อยู่แล้วแต่จะจัดสรรบรรลุวัตถุประสงค์ให้ชัดเจน แล้วก็ ไม่ต้องกลัวว่าญาติโยมจะไม่อยู่ปฏิบัติ เขาจะไม่มา ไม่ใช่บางที่ก็แคบปกกลอยู่ หรือมีกระต๊อบหลังเล็กๆให้ ห้องน้ำก็อยู่ต่างหากต้องเดิน คนก็ไม่ค่อย แต่บางที่สถานที่ใหญ่โต โอ้อ่า หรรษา ไม่มีคนก็มี หรือบางสถานที่พร้อมคนก็แน่นแออัดยัดเยียดก็มี มันก็อยู่ที่ว่าเราเน้นตรงไหนในส่วนของสำนักปฏิบัติ ก็ไม่ใช่ว่าโจมตีกันไปกันมา อันนี้คือทำให้แต่ละที่ค่อยลงไปด้วย คนที่เข้ามามองภาพในทางที่ไม่สร้างสรรค์เท่าไร (มองแต่จุดดี ว่ามีความพร้อมอยู่แล้ว) เออนะตรงนี้มีความพร้อมคนก็เลือกเพราะวิบากคงทำบุญมาดี ส่งเสริมกันไป ในส่วนที่ท่านอาจจะคุ้นเคยอยู่กับดินกับหญ้า สัมผัสตรงนั้นมันได้อะไรมากขึ้น อะไรพวกนี้ มาส่งเสริมกัน ไม่ใช่ว่าเป็นการโจมตีจุดด้อย จุดเด่น ซึ่งกันและกัน คือสำนักปฏิบัติธรรมก็ต้องปฏิบัติธรรมจริงๆ เหมือนกับเกี๊ยวกลิ้งกันได้โดยทางตรงก็เกี๊ยวกลิ้ง ทางอ้อมก็เกี๊ยวกลิ้งในทางอ้อม แนะนำหรือให้ข้อมูลที่ถูกต้องกับญาติโยม ที่สนใจ และอาจจะเลือกไปตรงนี้ ไปตรงนั้น วัดนั้น วัดนี้ เหมือนกับทุกคนเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้า แนะนำให้ทุกคนเข้าสู่ธรรมะและมีสถานที่เหล่านี้รองรับกระจายอยู่ทุกที่ มันก็เป็นความโชคดีของชาวพุทธที่ทำให้รู้สึกได้ว่าเข้าที่ไหนก็มีที่พึ่งทางจิตใจ เหมือนกับงานสำนักปฏิบัติธรรมสามารถตอบสนองได้ทุกที่ อยากจะเปลี่ยนจากภาคเหนือ มาภาคใต้ ภาคกลาง ภาคตะวันออก หรืออยากจะทำอย่างไรก็รู้สึกอบอุ่นไปหมด มันเป็นเหมือนเครือข่ายเดียวกันหมดเลย

ถาม : แล้วในทัศนคติของอาจารย์ สังคมที่เปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน สำนักปฏิบัติธรรมจะมีโอกาสเจริญเติบโต เป็นสถานที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในปัจจุบันได้มากน้อยแค่ไหน

ตอบ : มันก็ขึ้นอยู่กับศักยภาพของสำนักปฏิบัติธรรม ผมว่าแนวโน้มสำนักที่มีบุคลากรอยู่ในสำนักฯ เป็นพื้น แนวโน้มจะเป็นที่พึ่งทางจิตใจของญาติโยมได้มันมีสูงกว่า แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าสำนักที่ไม่มีตรงนี้ จะไม่มีศักยภาพ ไม่ใช่ ถ้าพัฒนาศักยภาพตรงนี้ก็จะเป็นไปได้เหมือนกัน แต่สำนักที่ไม่ค่อยพัฒนาเรื่องบุคลากรเนี่ย ต่อไปก็อาจจะเรียกว่าร่อยหรอลงไป บางครั้งก็อาจจะถูกปิดไปโดยปริยาย เพราะว่าไม่สามารถตอบสนองหรือเป็นที่พึ่งทางจิตใจตรงนี้ได้ เป็นแต่เพียงว่ามีแต่ชื่อนี้อย่างนี้เป็นต้น ฉะนั้นบางครั้งผมฟังพระผู้ใหญ่ท่านคุย ท่านก็มีแนวโน้มอย่างนี้เหมือนกัน คือสำนักปฏิบัติธรรมมันเยอะแล้วแต่คุณภาพจริงๆ มันมีอยู่ไม่กี่ที่ บางครั้งก็อาจจะมียุทธศาสตร์ว่าตรงนี้ๆ ถ้าไม่มี ก็อาจจะให้เป็นวัดธรรมดา ญาติโยมไปทำบุญสุนทาน ไปสวดมนต์ไหว้พระ อยากไปปฏิบัติบ้าง เป็นสำนักปฏิบัติ

ธรรมก็อาจเป็นที่พึ่งทางจิตใจ หรืออาจตอบสนองทางจิตใจให้ญาติโยมได้มากขึ้น โดยเฉพาะบางครั้งคนไทยเรา หรือว่าบางสำนักก็อาจจะมียศกภาพตอบสนองคนต่างชาติได้ด้วยที่มาปฏิบัติ อย่างที่วัดก็เป็นต้น ไม่ใช่เฉพาะคนไทย ก็มีชาวต่างชาติที่เรียกว่าตัดสินใจมาฝึกมาปฏิบัติเป็นที่พึ่งทางจิตใจดับทุกข์เขาได้ เขาก็เลือก

ถาม : จะได้นำตรงนี้ไปวิเคราะห์ส่วนหนึ่งด้วย ก็มีที่เป็น ตั้งใจที่จะหาข้อมูลเพราะว่าในระดับของผู้บริหาร ในระดับของพระสังฆาธิการ แล้วก็สมเด็จ ก็ไปกราบเรียนท่าน คือทัศนคติของแต่ละองค์ แต่ละท่านก็ไม่เหมือนกัน คือบางคนในระดับของผู้ปฏิบัติธรรมแนวกว้าง หรือเจาะลึกเลย แต่ว่าท่านอาจารย์จะได้ลงมาทำเจาะลึก

ตอบ : คือแบบจะเปิดตลอดทั้งปี และแบบลึก และก็แบบทั่วไป คือสามารถตอบสนองคนทั่วไปที่อาจจะมา ๒ คืน ๓ วัน ๗ วัน ๑๕ วัน อย่างนี้เรียกว่าระยะสั้น ส่วนระยะยาวมุ่งหมายอยู่ปฏิบัติอย่างน้อย ๓ เดือนขึ้นไป อันนั้นจะมีด้วย และทุกคนสามารถเรียกว่าจะเข้ามาเมื่อไรก็ได้ คืออาจจะไม่ต้องตรงกับบางที่ ที่ท่านจัดคอร์สต้นเดือน พยายามให้ว่างให้สอดคล้องกับต้นเดือน ก็จะได้ไป แต่สำหรับที่นี่ก็คือ ถ้ามาได้ทุกครั้ง หรือหากมีคอร์สใหญ่ๆ แต่ว่าห้องมันไม่ว่าง ถ้าอยู่รวมๆได้ หรือปักกลดได้ ที่นี้ก็ยังมีให้ ก็คือถ้าต้องการอยู่ห้องก็ต้องรออีกช่วงหนึ่ง คือตอบสนองได้ในหลายลักษณะ แบบจะปักกลดอยู่กลดก็มีที่ให้อย่างนี้เป็นต้น มันก็เป็นอีกแบบหนึ่ง หรือห้องหับมันก็มีทั้งแบบพัดลม หรือว่าบางคนก็อยากจะอยู่ห้องแอร์ แต่ก็มีน้อยเพื่อให้ทุกคนได้มีตัวเลือก แต่ไม่ได้หมายความว่าตอบสนองกิเลสคน เราทำเป็นกลางๆ คือให้ทุกคนรู้สึกได้ว่าเข้าถึงได้ในระดับของตัวเอง เหมือนกับในครั้งพระพุทธเจ้าสมัยหนึ่งมีเด็กหนุ่มคนหนึ่งที่เป็นลูกศิษย์ของพระสารีบุตรมาบวช ก็พระสารีบุตรสอนไม่ตรงจริต พระพุทธเจ้ารู้ว่าเจ้าคนนี้อติชตาติเคยเป็นลูกของนายช่างทองชอบสวยๆงามๆ อย่างนี้ พอส่งดอกบัวให้ดู ที่นี้ก็เอ้าเหมือนเจอของงามก่อนแล้วเห็นการเปลี่ยนแปลงมันถึงเกิดมรรคเกิดผลขึ้นมา แต่บางคนก็เห็นสิ่งสกปรกเลย สิ่งปฏิกูลเลย แล้วได้อารมณ์ grunnan เลยมันก็ดี (แล้วแต่จริต) บางครั้งเขาสั่งสมของเขามาอย่างนั้น เราต้องเข้าใจในวงกว้าง หากเราเข้าใจในวงแคบเราก็จะติดกันไปกันมา เราอ่านพระไตรปิฎกศึกษาคัมภีร์เดียวกัน ศึกษาเฉพาะในส่วนที่เราชอบ ในส่วนที่เราไม่ชอบเราไม่พูดถึง มันก็ไม่ถูก ศึกษาปริยัติมันต้องให้กว้างให้ครอบคลุม ถึงไม่ต่าง แต่ไม่ห่างธรรมของพระพุทธเจ้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเหมือนกัน (ใช่ครับ สำคัญมากเลย) เพราะเราไม่พูดกันในลักษณะนี้ ก็จะพูดกันทางโน้นไม่ใช่ ทางนี้ไม่ใช่ (ตัดสินไปเลย โดยปราศจากความเป็นจริง ความเป็นกลาง) ใช่ นั่นละ ก็เลยไม่เป็นกลางไป ไม่เข้าถึงความจริงในพุทธพจน์ ถึงแม้เราเรียนปริยัติ แต่ก็เป็นในส่วนที่เราพอใจ อย่างนี้เป็นต้น ในพระไตรปิฎกมีเยอะ ในเรื่องเดียวกันเนี่ยพระพุทธเจ้าก็ตรัสสอนต้นอย่างหนึ่ง ตอนท้ายอย่างหนึ่ง ว่าคนจะบรรลุธรรมแล้ว ฉะนั้นเราก็ไปเอาตอนท้ายเสีย แล้วไปตำหนิตอนต้น มันก็จะไม่เห็นปัจจัยที่เกี่ยวเนื่องกันอย่างนี้เป็นต้น หรือคนที่เห็นไม่เอาตอนปลายจะเอาตอนต้น ก็จะถามไป

ทำไมนิพพาน อย่างนี้เป็นต้น มันเหมือนจะตึกกันไปกันมา ทำให้เรามองเห็นว่าเส้นทางที่เข้ามาสู่ศาสนา มันเป็นอย่างไร (เพราะไม่ได้มองเห็นตลอดต้นจนปลาย) นั่นแหละ พอหยิบมานิดมาหน่อยก็มาอ้าง ก็มาวิพากษ์วิจารณ์เชิงจะมาทะเลาะกันอย่างนี้ มันก็เลยเหมือนกับว่า ถ้าอยู่ในบ้านเดียวกันก็เหมือนสาวไส้ให้กากิน ก็เป็นอีกแบบหนึ่ง (กราบขอบพระคุณอาจารย์มากเลยครับ ได้ข้อมูล คือนำไปปรับปรุงที่วัดมเหยงคณ์ เดี่ยวมีโอกาสนี้คงจะได้มาอีกครั้ง)

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง : กลยุทธ์การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม

สำหรับผู้บริหารคณะสงฆ์ เจ้าสำนักปฏิบัติธรรม และสำนักงานพระพุทธศาสนา

ความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการศึกษาวิจัยครั้งนี้

ผศ.ดร.บรรจบ บรรณรุจิ

ตำแหน่ง ผู้อำนวยการสถาบันจิตตภาวนา

ผู้สัมภาษณ์ พระรุ่งโรจน์ ชยานันโท (เทวินบุรานวงศ์) ผู้วิจัย

หมายเหตุ ขออนุญาตในการใช้เครื่องบันทึกเสียงขณะสัมภาษณ์

ถาม : เรื่องของคุณค่าความสำคัญที่อาจารย์เห็นว่าสำนักปฏิบัติธรรม ที่มีผลต่อการส่งเสริมพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนของคนในสังคมปัจจุบัน มันเป็นอย่างไบบ้างครับ

ตอบ : คืออย่างนี้ พูดถึงตัวคนเราก่อนว่า มันมีส่วนประกอบสำคัญที่เป็นชีวิตอยู่ สองส่วน คือร่างกาย กับจิตใจใช่ไหมครับ ส่วนที่เป็นร่างกายแน่นอนเขาก็หากินหาอยู่กันไป แต่ในส่วนที่จิตใจที่มันเป็นส่วนสำคัญ มันไม่มีที่ไหนที่จะให้คำแนะนำ หรือทำให้มันเข้มแข็งได้อย่างถูกวิธี นอกจากการปฏิบัติกรรมฐานตามหลักพระพุทธศาสนา เพราะการปฏิบัติกรรมฐาน มันมีตัวสติ และปัญญาเข้าไปประกอบสมาธินะครับ นั่นแหละคือทางที่สว่างสำหรับชีวิตของมนุษย์นะครับ

ถาม : และในส่วนของสำนักปฏิบัติธรรมอย่างนี้ละครับ คือว่าจะส่งเสริมในด้านของการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคน

ตอบ : แน่นอนการจัดปฏิบัติธรรม ให้เขาได้มาฝึกปฏิบัติ แล้วก็มีการสอนที่ดีให้เขา ถ้ายิ่งมากกว่านั้น วิถีชีวิตของการปฏิบัติธรรมเป็นรูปธรรม ที่ดำเนินชีวิตประจำวันได้ ถ้าทำได้ตรงนี้ ไม่ใช่มานั่งเคร่งมานั่งเจียวอย่างเดียว คือให้เขามาเหมือนใช้ชีวิตปกติก็จะมีประโยชน์ ถ้าจัดได้ขนาดนั้นนะก็จะมีความประโยชน์ให้เขาได้เรียนรู้ รู้ที่จะนำสติหรือที่แนวที่เขาปฏิบัติได้มาใช้ในชีวิตจริงๆกันได้ ไม่ใช่มา

ปฏิบัติ มานั่งเครื่องเครียด มาตรการเคร่ง แต่พอออกไปใช้ชีวิตจริงมันคนละเรื่องเลย คือบางทีกึ่งนำไปใช้ไม่ถูก

ถาม : ในทัศนะของอาจารย์คือว่า ควรจัดการสำนักปฏิบัติธรรมอย่างไรบ้าง ถึงว่าเป็นที่ยอมรับศรัทธา

ตอบ : ประเด็นแรกเราจะพูดถึงตัวบุคคลที่อยู่ในสำนักนั้นก่อนโดยเฉพาะเจ้าสำนักน่าจะมีความรู้ดีแค่ไหน ตรงนี้สำคัญ ความรู้ในการปฏิบัติ ๒.และถ้าเป็นไปได้มีตัวคณะที่ลงมาช่วยจัดการให้เกิดระบบที่ดี มีความพร้อม ไม่ใช่แบบให้เขาไปแบบไม่มีการแนะนำ คือให้ดูแลเขาด้วย นอกจากตัวอาจารย์ที่มีความรู้จริงแล้ว ยังต้องมีคณะทำงานที่เข้าใจงานนะครับ ตรงนี้สำคัญ เช่น งานบริหารนี้สำคัญ เพราะจะให้เจ้าสำนักลงมายุ่งเองอย่างนี้คงไม่ใช่ และหนักเกินไป สำคัญคือผู้ร่วมงาน

ถาม : แล้วจุดอ่อนต่างๆ ไป ที่อาจารย์ได้สัมผัสว่าของสำนักปฏิบัติธรรมต่างๆ มีจุดอ่อนอย่างไรบ้าง

ตอบ : สำหรับอาจารย์ที่เก่งจริงๆ นะมีความเข้าใจและมีการพูดในเชิง apply ที่ใช้ในชีวิตประจำวัน นี่หายากมาก ๒. คณะทำงานที่เป็นทีมที่สามารถจัดการในเรื่องเหล่านี้ได้หายาก ๓. สถานที่ปฏิบัติธรรมจะอย่างไรให้มันเป็นสัปปายะ ไม่ใช่แบบเป็นวัด เน้นความเก่า ความแก่ หนาวยิ่งเต็มไปหมด

ถาม : สำนักปฏิบัติธรรมทั่วไปที่มีชื่อเสียงทั่วไปอะไรเป็นแรงจูงใจของคนที่จะหาสำนักเข้ามาปฏิบัติธรรม

ตอบ : เราจะปฏิเสธตัวบุคคลไม่ได้เลยที่มีชื่อเสียง สังเกตดูส่วนมากประเด็นแรกจะเป็นอาจารย์เจ้าของสำนักเอง ว่าเป็นพระที่ทำให้เกิดความนิยม หรือ ๒. เป็นเพราะคำสอนของท่านที่เคลียร์ชัดเจน ฟังง่าย เรื่องสติ ปัญญา ประเด็นที่สามคือเรื่องความสะอาด ร่มรื่น ในที่นี้ไม่ใช่ให้มีอาคารเติมไปหมดนะ คือให้มีความร่มรื่นเป็นระบบระเบียบ ไม่ได้หมายถึงให้มีอาคารสวยหรู เพราะอาคารสวยหรูหลายแห่ง ไปแล้วไม่ติด คือต้องสะอาด สงบ ระเบียบเรียบร้อย ไม่สกปรกรกรุงรัง (ครับ คือเขาไม่ได้ดูตรงนั้นเป็นหลัก เขาจะดูความสงบร่มเย็น ความเป็นที่พึ่งใช้ไหมครับ) อืมม ถูกๆ การกินอยู่ สะดวกสบาย การเข้าห้องน้ำก็สะดวกสบายบ้างนะ นี่ผมราวาอย่างเดียวใช้ไหม เพียวๆ พระธุดงค์ไม่ได้

ถาม : แล้วในสังคมปัจจุบันดูรวมๆแล้วค่อนข้างจะวุ่นวาย ดูว่าจะมีโอกาสเติบโตได้ไหมครับในเรื่องของการที่จะเป็นสำนักปฏิบัติธรรมที่เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในสังคมได้ไหมครับ

ตอบ : ผมว่าสังคมยิ่งวุ่นวายเท่าไร สำนักปฏิบัติธรรมก็ยิ่งมีความหมายมากขึ้น เหมือนโรงพยาบาลยิ่งสังคมวุ่นวายแสดงว่าคนป่วยเยอะ สำนักปฏิบัติธรรมก็ยิ่งต้องการมาก ไม่ใช่ต้องรอคนป่วยไปหาหนะ สำนักปฏิบัติธรรมจะต้องทำงานเชิงรุก ออกมาทำแผนทำนโยบาย ประกาศเชิญชวน สังคมต้องการและต้องการทุกระดับ

ถาม : แล้วความเป็นไปได้ที่ว่า จะเจริญเติบโต ในสถานะปัจจุบันละครับ

ตอบ : เป็นไปได้ถ้าผู้ทำงานมุ่งเอาเนื้องานเป็นหลักโดยตรง ทุกวันนี้ที่ไม่เติบโตเขาของบประมาณจากสำนักพุทธ ไม่ได้ทำงานด้วยหัวใจ เน้นงบประมาณเป็นหลัก พอทำไม่ได้ก็ไม่ทำ อย่างนี้ไม่ใช่ คนที่ทำงานด้านนี้ต้องไม่คำนึงรายได้ตรงนั้น แต่ต้องทำงาน.....ทุกคนพอไปแล้วคลายความทุกข์ มีความสุขแล้วเนี่ย ก็อยากจะทำบุญ อยากให้เงินตัวเองไปทำประโยชน์แก่คนอื่น คือจะ.....เอาเป็นตัวตั้งไม่ได้ ต้องทำด้วยหัวใจจริงๆ ต้องมองผลประโยชน์ของคนมาปฏิบัติธรรมเป็นตัวตั้ง แล้วมันจะมาเอง โดยเฉพาะพระ สังคมไทยขาดพระไม่ได้ พอพระนำ แล้วถ้าทำงานกับฆราวาส พระได้เปรียบไปครึ่งแล้ว ตรงมีศรัทธาจากประชาชน ฆราวาสไม่มีตรงนั้นต้องมาสร้างผลงานจริงๆ ของพระมีศรัทธาแล้วถ้างานต่อ ยอดแล้ว

ถาม : ก็สังเกตว่าพระในปัจจุบันมีบทบาทในสังคมมาก ทีนี้แล้วพระส่วนใหญ่จะขาดแนวทางในการบริหารงาน อาจารย์จะแนะนำอย่างไรได้บ้าง ในฐานะที่ว่าถ้าท่านจะทำสำนักปฏิบัติธรรมให้เป็นศูนย์กลาง คือท่านมีความรู้ในเรื่องกรรมฐานอย่างเดียววนะครับ

ตอบ : คือท่านต้องมีใจบริการ มีวิสัยทัศน์ชัด คือทำเพื่ออะไร มีปณิธานที่มั่นคง เพราะการทำอย่างนั้นจะเห็นผลช้าเพราะมีอุปสรรคเยอะ เพราะงานพัฒนาใจคนมันไม่เหมือน เทอิฐเทปูน สร้างขึ้นมา ผมว่าถ้าท่านได้ระยะยาว ผมมั่นใจว่าประสบความสำเร็จทุกรูป ผมกล้ายืนยัน

ถาม : แสดงว่า อาจารย์ก็มองในแง่มุมมองกรรมฐานควบคู่ไปกับการบริหาร

ตอบ : ใช้งานกรรมฐานต้องควบคู่ไปกับการบริหาร บ้านเรา อาจารย์หลายๆ ท่านเก่งนะ แต่ไม่ได้เน้นการบริหาร ส่วนใหญ่พระไม่เน้นการบริหาร คราวนี้บริหารไม่ได้ มันก็ไปจัดการไม่ได้ วัดใครวัดมัน แต่ก็ขอโทษเถอะพระอาจารย์ต่างๆ เราจะเห็นพระต่างๆ ทั้งหลาย พอท่านมรณภาพไปแล้ว งานก็จะทรึง เช่น หลวงปู่แหวน งานบริหารไม่มี ก็ไปอยู่ที่ตัวท่าน ทุนก็หมดไป ฉะนั้นการบริหารสำคัญครับ บางทีการ

บริหารที่ดี อาจารย์สอนกรรมฐานไม่ต้องเก่งเลอเลิศนะ แต่ทีมบริหารช่วยให้ทำให้สำคัญขึ้นมาได้ ช่วยทำให้สถานที่ที่สำคัญ ทำให้สำคัญขึ้นมาได้

ถาม : แล้วระบบเครือข่ายละครับถ้าจะส่งเสริมให้มีการสนับสนุน อย่างเช่นศาสนาอื่นจะมีเครือข่าย แต่อย่างศาสนาพุทธจะเป็นแบบตัวใครตัวมัน

ตอบ : อย่างวัดธรรมกายก็มีเครือข่ายนะ ซึ่งตรงนี้นั้นก็มีผลดีทำได้ทำงานอย่างใจปรารถนา ผูกฝนมาเพื่อการนี้ แต่ไม่เปิดรับที่อื่นก็เป็นข้อเสีย (คือ ไม่ใช่เครือข่ายภายนอก) มีแต่เครือข่ายภายใน ไม่มีเครือข่ายภายนอก ถ้าคนอื่นมาปั๊บ คนอื่นต้องมาเป็นแบบเรา สำนักปฏิบัติยุบหนอ พองหนอ ก็ไม่สามารถรับของที่อื่น คือระบบวัดใคร วัดมัน ผมจะชี้ให้ดูนะว่า ถ้าเราทำตรงนี้ได้ แต่ละสำนักต้องนั่งมาคุยกัน ของแต่ละสำนักการปฏิบัติอาจแตกต่างกันไปบ้าง แต่พอขึ้นเวที ต้องนำมาปรับด้วยกันได้ สายอ.กริน ยุบหนอ พองหนอ สายหลวงพ่ोजรัญ มาเป็นเครือข่ายด้วยกันได้ไหม ไม่มาพูดกระแนะกระแหนกัน แต่ของจริงยังทำไม่ได้ พอตั้งขึ้นมาก็ไม่มีใครกล้าไปยุ่ง ไข้ไหม (ครับ เป็นโครงการที่ดีมากครับ) ถ้ามีการสร้างเวทีการประชุม เพื่อสร้างสัมพันธภาพของผู้ปฏิบัติธรรมร่วมกัน มีจุดหมายเดียวกัน แต่วิธีอาจแตกต่างกัน ใช้อยอมรับการแตกต่าง แคเปิดใจรับกัน เช่นสายยุบหนอ พองหนอ กับ สายหลวงพ่อเทียน ก็อาจมาร่วมกันแชร์การปฏิบัติ แล้วก็อาจมาพบว่าอ้อเหมือนกันตรงนี้นี่ไข้ไหมครับ หรือแม้แต่สายธรรมกายที่จะโลดโผนหน่อย แต่ก็จะมีจุดบางจุดที่มาเชื่อมต่อกันได้ เราก็เอาเฉพาะตรงนั้น เพราะทุกคนทุกสำนักต้องการเกียรติต้องการการยอมรับ เราก็เข้าใจตรงจุดนี้ ว่าเอามาใช้ประโยชน์กันได้อย่างไร ไม่มีใครมาเป็นพระเอกได้ทั้งหมด (ครับ คือช่วยเหลือกันและกัน จะลืมนิดหลักไม่ได้ ถ้าหากเก่งคนเดียว ไม่ช่วยเหลือสังคม ก็จะหลงประเด็นไป) อย่างแนวความคิดกว้างขวางที่จะเชื่อมโยงมหาเถรสมาคมก็ไม่คิด ไม่ว่าจะเป็นเจ้าประคุณสมเด็จพระสังฆราชก็ดี พอจะมีงานอะไรก็ยึดวัดตัวเองเป็นหลัก เช่น สำนักพุทธแห่งจัดงานพุทธชยันตี วัดนั้นก็เอา วัดนี้ก็เอา แต่ไม่ได้มองว่าวัดไหนไม่ได้เป็นกรรมการแต่ศักยภาพสูงนะ ถ้ามีการประสานงานกัน ต่างสาย ต่างวัด เวลาไปมาหาสู่กันก็จะได้สะดวก อย่างโครงการปฏิบัติธรรม หากเจ้าสำนักฯ มาคุยกัน

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง : กลยุทธ์การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม

สำหรับผู้บริหารคณะสงฆ์ เจ้าสำนักปฏิบัติธรรม และสำนักงานพระพุทธศาสนา

ความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการศึกษาวิจัยครั้งนี้

ดร.อำนาจ บัวศิริ

ตำแหน่ง รองผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

ผู้สัมภาษณ์ พระรุ่งโรจน์ ชยานันโท (เทวินบุรานุวงศ์) ผู้วิจัย

หมายเหตุ ขออนุญาตในการใช้เครื่องบันทึกเสียงขณะสัมภาษณ์

ถาม- ขอทราบความคิดเห็นของอาจารย์ดร.อำนาจ ในขณะที่ทำงานเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาโดยตรง ในฐานะที่อาจารย์ทำงานเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาโดยตรง และส่งเสริมเรื่องการปฏิบัติธรรมด้วยก็เลยอยากจะทราบว่าคุณค่า และความสำคัญของสำนักปฏิบัติธรรมที่มีต่อการส่งเสริมพัฒนาคุณภาพชีวิตในสังคมปัจจุบัน ว่าในความคิดเห็นของอาจารย์ว่าเรื่องนี้เป็นอย่างไรบ้าง :

ตอบ- ก็ถามว่า คุณค่าหรือความสำคัญของสำนักปฏิบัติธรรมที่มีต่อคนมันมีมากมาย ถ้าเราสามารถที่จะรู้จักใช้วิธีการนี้มาสร้างคุณค่าให้ชีวิต ให้กับสังคม เพราะว่าสังคมมันคือภาพรวมของชีวิตของคนแต่ละคน เพราะฉะนั้นสำนักการปฏิบัติธรรม ถ้าเป็นสำนักที่สามารถจะสั่งสอน หรืออบรม หรือให้ความรู้ ทำให้คนสามารถที่จะรู้จักการปฏิบัติธรรมได้มันจะสร้างคุณค่าอย่างใหญ่หลวง ให้กับชีวิตเขาทั้งชีวิต เพราะว่าการปฏิบัติธรรมนั้น มันเริ่มตั้งแต่มีความมีชีวิตเป็นตัวตนตั้งแต่ตื่นนอนและกลับไปนอนใหม่ มันหมายถึงความดำเนินชีวิตประจำวันของคน ซึ่งถ้าเราทำอย่างนี้ได้ทุกวันทั้งชีวิต มันก็ขึ้นอยู่กับการปฏิบัติธรรมฐานที่รู้จักนำมาปฏิบัติ เพื่อประยุกต์ใช้กับการทำงาน ความเป็นอยู่ของเราอะไรต่างๆ อันนี้คือ สิ่งประกอบด้วยคุณค่าของชีวิต ถ้าฉะนั้น ถ้าสำนักปฏิบัติธรรมทำได้เช่นนี้ มันก็จะสร้างคุณค่าให้กับชีวิตคนได้อย่างมหาศาล จริงๆ แล้วเรื่องการดำเนินชีวิตเป็นความสำคัญอยู่แล้ว เพราะฉะนั้นถ้าคนรู้จักสร้างคุณค่าตรงนี้ได้ ให้มันมีความหมายในการดำเนินชีวิตได้มันก็จะกลายเป็นความสำคัญที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของชีวิตคน ถ้าเราได้สำนักปฏิบัติธรรมที่ดีก็จะสามารถสร้างคุณค่าที่ได้พูดถึงได้

ถาม- แล้วการที่เราจะมีการจัดการสำนักปฏิบัติธรรม เพื่อให้เป็นที่ยอมรับและก็ศรัทธา อาจารย์คิดว่าอะไรเป็นส่วนที่สำคัญ :

ตอบ- พูดถึงการจัดการมันควบคุมรวมกันไปหมด ตั้งแต่เรื่องสถานที่ ตั้งแต่เรื่องบุคลากร แล้วก็เรื่องการบริหารจัดการภายใน เรื่องสถานที่เนี่ย คือการมาเล่าเรียน คือจริงๆ แล้วการปฏิบัติธรรมฐานทำให้ไหนก็ได้ แต่สำหรับจุดเริ่มต้นในการเรียน การปฏิบัติธรรมฐานก็ใช้สถานที่ที่เป็นสัปปายะที่เป็นสัปปายะนี้ก็คือว่า

การจัดการมันรวมทุกอย่างที่ผมพูดถึง ทั้งสถานที่ ทั้งบุคลากร เรื่องการจัดการภายใน ส่วนเรื่องสถานที่นี้ การสัปปายะต้องครบ ที่มันมีคุณค่าแล้วให้ประโยชน์ได้จริงคือต้องมีที่ปฏิบัติพอสมควร คือคำว่า **พอสมควร** เนี่ยคือ ขนาดเล็ก ขนาดใหญ่แล้วแต่ สมมุติว่าวัดเนี่ยไม่ใช่วัดใหญ่ที่จะรับได้ที่ละ ๒๐-๓๐ คน ก็โอเค แต่ว่าต้องมีที่ปฏิบัติธรรมพร้อม มีที่พักให้ มีสัปปายะเรื่องอาหารมีคนดูแลอาหารให้ แล้วก็เรื่องความปลอดภัยนี่ก็เป็นอันดับหนึ่ง แล้วก็เรื่องห้องสุขา ห้องอาบนํ้าให้ สะดวกปลอดภัยมีติดนี่คือสัปปายะเรื่องสถานที่ อันที่สองนี่คือเรื่องสัปปายะในเรื่องของบุคลากร อย่างน้อยท่านต้องมีพระวิปัสสนาจารย์ ๑ รูป เพื่อที่จะเทศน์ได้ สอนได้ บอกได้ คอยแนะนำได้ ถ้าเข้าไปแล้ว โห้! ไม่รู้เรื่องเลย ไปหาเจ้าอาวาส เจ้าอาวาสก็ว่าฉันสอนไม่ได้แบบนี้มันก็หมด คือว่าเรื่องนี้สำคัญมาก แล้วเรื่องการจัดการภายในเนี่ย งานธุรการ งานลงทะเบียน เรื่องการต้อนรับ เรื่องการให้คำแนะนำ เรื่องการจัดการทุกอย่างอย่างเช่นมีชาวต่างชาติมา คนแค่นี้ไหนไม่เป็นไร เราต้องออกไปรับรองให้มัย เพราะว่ามันเนี่ยราชการหลายแห่งพบว่าอนุญาตให้ปฏิบัติธรรมได้แต่ต้องมีใบรับรอง พวกนี้เป็นเรื่องความพร้อม เรื่องการจัดเพื่อให้เป็นที่ยอมรับ เพราะฉะนั้นถ้าเป็นลักษณะที่ผมทำพูดไว้เนี่ย ๓-๔ ประเด็นเนี่ยนะ แค่นี้ไม่ต้องมากมาย ถ้าอย่างนี้ได้ก็เป็นที่ยอมรับ คนไปก็สบายใจ ปลอดภัย อยากจะไป แล้วอีกประเด็นหนึ่งที่สำคัญคือ มีการประชาสัมพันธ์มัย เพราะในการประชาสัมพันธ์ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของแผนผัง เป็นเรื่องออกอากาศ หรือบ้างแต่เป็นเรื่องของตารางเวลาให้การไปปฏิบัติตลอดปี มีกี่ครั้ง ทำทุกเดือนมัย หรือทำได้ตลอดเวลา อันนี้ต้องมีบอก แล้วเขาจะประสานสะดวกได้ยังไง ว่าผมจะเดินทางไปอาทิตย์ท่านมีที่ให้ผมไหมครับ พอมีครับ นำมา ๕๐ คนไหวไหมครับ อันก็คือเรื่องของการประชาสัมพันธ์ ถ้าพบอย่างก็จะเป็นที่รู้จัก แล้วก็ประโยชน์อันควรจะทำอย่างที่ว่า เป็นพระไม่ต้องขออนุญาต แค่ว่าแจ้งให้ทราบเพราะมันเป็นหน้าที่ในการประชาสัมพันธ์ให้ทราบว่าเราได้ทำอะไร และถ้าเราต้องการจะการันตีในเรื่องของมหาเถรก็ทำให้มันชัดเจนให้มันมีแบบฟอร์มว่า และอย่างที่บอกต้องมีสัปปายะอะไรบ้าง รับคนได้เท่าไร แล้วยื่นเจ้าคณะตำบล อำเภอ จังหวัดทราบ ถ้าทราบก็ส่งมหาเถร มหาเถรก็จะการันตีให้ อันเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด มหายศนังเป็นแล้วนี่อย่างนี้

ถาม- แล้วโดยทั่วไปแล้ว สำนักปฏิบัติธรรมโดยทั่วไปแล้วยังมีจุดอ่อนอยู่ส่วนใหญ่ที่โดยรวมที่อาจารย์พูด

ตอบ- ก็สัปปายะที่ผมพูด อาจจะอ่อนอันนั้น อ่อนอันนี้ อาจจะพระวิปัสสนาเข้มแข็ง แต่ไอ้ที่อยู่ก้อยู่กันแบบเอาตรงไหนก็อยู่ไป ห้องนํ้าไม่พอหรือไม่สะอาดอะไรนิดหน่อยก็อย่าจุกจิกเขาเลย นี่ก็เริ่มปูพื้นฐาน พอมาเจอปั๊กวัว! แล้ว แล้วจะการันตีแค่นี้ไหนก็ไม่อยากอยู่แล้ว อาหารการกินก็สัปปายะ

อาหารอย่างอื่นก็หลากหลาย ความไม่ปลอดภัยไปแล้วกลางคืนนอนแล้วไม่เป็นสุข กลัว อันนี้คือจุดอ่อน อันที่สองคือ เรื่องการประชาสัมพันธ์เป็นเรื่องหลักๆ ไม่รู้เรื่องเลยว่าการประชาสัมพันธ์ร่วมเป็นการต้อนรับ เรื่องธุรการเมื่อสักครู่นี้ว่า เข้าไปถามเขา เขาก็ไม่รู้ ถามไถ่เขาก็ไม่รู้ เขาก็หมดอารมณ์แหละ ก็ไป อันที่สามคือ การสอน การสอนคือพูดกันง่ายๆ ถ้าเรายังสอนแข็งอยู่คนทุกระดับมาสอนเหมือนกันหมด นั่ง ขวากับซ้าย มือขวากับมือซ้ายหลับตาไป แล้วก็นั่งภาวนาไป เขาสอนอะไรก็แล้วเหมือนกันหมด เด็กกับคนแก่ เด็กเนี่ยทุกระดับไม่เหมือนกันจิตวิทยาเขาบอกไว้เรียบร้อยแล้ว เด็กอาจจะต้องหลอกล่อ สอนด้วยการให้เขียนภาพ ให้ระบายสี อันก็เป็นสมาธิใช้มัย ถ้ามันไม่เกิดสมาธิตรงนี้ แล้วเราจับเด็กนั่งสมาธิไม่เกิน ๒ นาที มันก็ไป เด็กวัยรุ่นมันไม่ไปมันมีอยู่แค่ ๕ นาที พอมันมีสำนึกไม่ได้ละ ๒๕ นาที ๕ นาที มันเริ่มแหละ มันไม่มีจุด ถ้ามันเริ่มมีทั้งเกณฑ์และศิลปะมันมีหลายอย่าง แต่คนแก่นี้สบายถ้าถามว่าอยากไปนิพพานมัย อยากไปสวรรค์มัย โอโห้ ! นั่งกันเป็นชั่วโมง ไม่ไหวดิเลย เนี่ยคือวิธีการสอนอันที่หนึ่ง เรื่องของการเนทพาท ที่ขาดมากเลยสอนไม่สามารถเนทพาทได้เลย นึกแต่ว่าสมาธิจำเป็นต่อนั่ง เดินจงกรมอยู่แค่นี้ อันนี้มันแค่เบสิกขั้นพื้นฐานไม่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ พระเจ้าบอกให้เดินๆ แล้วนั่ง แล้วฝึกหายใจ ไ้เราสมาธิแบบประเภทแข็งกันหมดเลย แต่ไม่รู้ว่ไ้เดินหรือนั่ง คือการบูรณาการนำไปใช้ พอเวลาเราเดินทำงาน อย่างชีวิตประจำวันเนี่ยกำหนดจิตได้มัย นั่งกำหนดจิตไปได้มัย ไม่ต้องมีแบบนี้ไม่ใช่ อันนี้คือจุดอ่อนที่พระเราจำนวนมากไม่สามารถปฏิบัติได้ เห็นได้จากอะไร เห็นได้จากคนมาอยู่กรรมฐาน ๕-๗ วัน ระหว่าง ๕-๗ วัน พอกลับไปบ้านมันรู้สึกไปหมด เอ๊ะทำไมทำงี้ ทำไม่เป็นแบบนี้ ไม่เป็นระเบียบไปหมด อันนี้แสดงว่าเก็บอารมณ์ไม่ได้แล้ว แล้วก็ไม่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ที่บ้านได้แล้วอันต้องรู้จักว่ากรรมฐานเนี่ยคืออะไร คือการงานอย่างที่ท่านพูดเมื่อกี้ ถ้าสามารถประยุกต์บูรณาการเรื่องกรรมฐานได้เนี่ยมาใช้ในการทำงานได้ทุกอย่างนั้นจะมีความสุขที่สุดเลยทั้งชีวิตส่วนตัว ชีวิตทำงาน ชีวิตอะไรนี้ละนะ มันรุ่งไปหมด เพราะอาจารย์กรรมฐานบางท่านที่ผมคุยด้วย ท่านบอกว่าการนั่งสมาธิเป็นการเก็บอารมณ์ เอ๊ะ ผมว่ามันไม่ใช่แล้ว นั่งสมาธิคือการปล่อยอารมณ์ ปล่อยให้มันว่างว่างสบายที่มันไปกับธรรมชาติได้ นี่คือนั่งสมาธิ ไม่ใช่ไปนั่งแบบเก็บกดอารมณ์ อันนี้มันคือนั่งสมาธิ แต่ถ้าทำแบบก็ผิดแล้ว แล้วมันจะเป็นบ้าทีหลัง อันนี้คือสิ่งที่เป้นจุดอ่อนของการสอนสมาธิที่ไม่สามารถประยุกต์ปรับปรุงบูรณาการได้ เป็นรูปแบบนี้ พวกมหายานบอกว่าเราเนี่ยสอนธรรมะให้เป็นหิน ไม่สอนหินให้เป็นธรรมะ สอนธรรมะให้เป็นหิน

ถาม- แล้วอะไรในทัศนคติของอาจารย์อะไรเป้นแรงจูงใจอันดับต้นๆ เลยของคนให้เข้าไปปฏิบัติธรรม

ตอบ- วัดปฏิบัติของการวิปัสสนาจารย์อันนี้เป็นอันดับหนึ่งเลย คนตอนนี้เครียดอยู่หรือไม่เยอะ เห็นหลวงพ่อกี่เอาแล้วศรัทธาในหลวงพ่อ เดินมาเห็นเหมือนพระอดิธิ โห.. เห็นแค่นี้ก็เลื่อมใสแล้ว อันนี้เป็นจุด เพราะฉะนั้นถ้าวิปัสสนาจารย์ พระในวัด อาจารย์ในวัดไม่สำรวมจริยวัตรทั้งดงาม อันนี้คือทำลายศรัทธา บางนี่มีคนบอกว่าวัดนี้ดีดี แต่ไ้ยวันนั้นเห็นพระองค์นั้นทำงี้ๆ นี่คือนั่งปฏิบัติจริยวัตรของพระ หมายรวมพระทั่วไปด้วยนะที่เป็นสัญลักษณ์ของวัดนั้น แล้วก็ข้อปฏิบัติของพระกรรมฐานถ้าท่านเนียบใครๆ ก็ติดมาก อันที่สอง สบายใจอันนี้แรงจูงใจ และศรัทธา ถ้าสถานที่เนียบโอเคก็ติดเลย คนที่มาเห็นก็สบายแล้ว ไ้เราผ่านมามากหลายสำนักไปเห็นของธรรมกายนะ ภาคเหนือก็ดี ทางโคราชก็ดี

ไม่ถนัดนะ เพราะมันศรัทธามันนำแล้วไง ทำเป็นห้องโรงแรมนะ แล้วก็แปลกออกแบบเป็นห้องโรงแรม แต่ไม่มีประตูถ้ามีประตูก็ไม่รู้ว่าทำอะไรอยู่เพราะมันปิดอยู่จริงมัย ไอ้ที่นอนรวมกันสองสามคน ในห้องหนึ่งแต่เป็นประตูเปิด ฉะนั้นต้องระมัดระวังตัวอยู่ตลอด ไม่ใช่เข้าไปแล้วเน้นส่วนตัว มันไม่มีส่วนตัว ไอ้ส่วนตัวอยู่ที่ใจ ของเขาจะจัดเป็นห้องๆ เลยจัดเป็น ๐๓ ๐๔ ๐๕ เลย อย่างธรรมกายเขาจัดเป็นห้องโถงเลย มีเตียงต้องปูนอนทุกวัน เก็บทุกวันเห็นแล้วเป็นระเบียบ มองทีเดียวก็รู้เลยว่าใครนอนไหนนอน แล้วดูทีเดียวไม่ต้องไปดูที่ละห้อง จันตรงนี้ก็เหมือนกันการปฏิบัติธรรมอาจจะจัดแบบนี้ก็ได้ หรือถ้าสำหรับคนที่มาเป็นครอบครัว หรือเขามีวัดปฏิบัติก็อาจจะจัดเป็นห้องเลยก็ได้ แต่ว่าดูแล้วมันอยากอยู่ มันอยากมา เหมือนเราไปที่แดนมหามงคลแม่ชีวงกลด เดินเข้าอยากอยู่ทั้งอาทิตย์เลย คนเงียบเหมือนไม่มีคนอยู่เลย แต่ศาลานี้มันสะอาด ดูเป็นระเบียบเรียบร้อย เห็นแล้วมันน่าอยู่ อันนี้คือข้อที่สอง อันที่สามเมื่อลงมือเรียนมาปฏิบัติแล้ว ได้พบสิ่งที่มันถูกใจ ไม่ถูกใจ ตรงจริต ไม่ตรงจริต อันนี้เป็นอันดับสาม จันสามข้อนี้เป็นหลักสำคัญของจุดที่จะชักจูงหรือสร้างศรัทธาให้เกิด อันอื่นยังยกเว้นได้ เป็นแค่ส่วนประกอบ แต่อาจจะมีส่วนนิดหน่อย แต่ว่าถ้าพูดถึงในหลักๆ ผมว่ามี ๓ ประเด็น วิปัสสนาจารย์รวมพระด้วย สองสัปบายะ เรื่องสามกระบวนการเรียนการสอน สอนธรรมะมันให้ง่ายๆ มัย เข้าใจง่ายมัย รู้จักประยุกต์ รู้จักทำให้มันเกิดมัย มันละเอียดมาก ส่วนใหญ่พระจะสอนแบบเทศน์เป็นคนดี ต้องมีเมตตา ต้องกตัญญู อะไรทำนอง ครัวอันนี้ก็เป็นแรงจูงใจและศรัทธา

ข้อ ๕ กับข้อ ๔ มันสัมพันธ์กัน อะไรเป็นแรงจูงใจและแรงศรัทธาส่วนนั้นก็คือ จุดเด่น แต่ถ้าจะให้มันหนักขึ้นไปอีกคือสถานที่ พระวิปัสสนาเยี่ยม ไปวัดหลวงพ่อวัดอัมพวันมัย ไม่สนไม่ปฏิเสธเลย ชื่อเสียงเป็นที่รู้จักมาก นี่คือพระวิปัสสนาจารย์จริงๆ บางคนไปวัดทงคท่านปรับอาคารเป็นโรงแรมมีห้องพักยาว อันนี้ชอบมาก อันนี้คือจุดเด่น อันดับหนึ่งคือพระวิปัสสนาจารย์ อันสองคือสถานที่ อันดับสามคือวิธีการสอนอันถ้าทำได้อาจจะเป็นจุดเด่น

ถาม- แล้วอย่างในสังคมที่เปลี่ยนไปทุกวันนี้ในความคิดของอาจารย์ว่าจะมีการเจริญเติบโตได้มากน้อยแค่ไหนครับ **เรื่องของสำนักปฏิบัติธรรมที่ได้มาตรฐาน**

ตอบ- คือถ้าทำได้ดี ทำได้ตรง ทำได้เด่นอย่างที่พูดทุกอย่างดีหมด เอาแบบนี้ดีกว่าเพื่อไม่ให้ผิดหวังกับวัดไปทำวัตรปุปๆ เสร็จแล้วไม่ชอบก็เลยมาตั้งของตัวเอง เพราะฉะนั้นมีคนตั้งสำนักปฏิบัติธรรมของตัวเองนะมาก แล้วเขาก็โทรมาถามว่าต้องขออนุญาตมัย ผมก็บอกว่ามันไม่ผิดกฎหมาย ถ้าใครจะตั้งก็ตั้งมันเป็นสิทธิส่วนตัวของท่าน จันการชุมนุมด้านศาสนานั้นเนี่ยไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนรัฐธรรมนาก็คุ้มครองอยู่แล้ว ไม่ได้มามุ่งหวังเรื่องการเมือง มามัวสุมอะไร มาเรื่องปฏิบัติธรรมเนี่ยยาวราช เชียงวาดเนี่ย ชื่อเลยตึกตั้ง ๓๐ ล้าน ลงทุนกัน ทำเป็นสถานที่สวดมนต์กัน ทุกอาทิตย์จะมีการเชิญเกจิต่างๆ มารวมตัวกันที่นี้ อย่างรีสอร์ทเนี่ยเขาเปิดเลยเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมให้คนมาได้เลยสำหรับอาทิตย์นี้ในการปฏิบัติธรรม เพราะฉะนั้นเรื่องนี้เป็นความต้องการของคนแต่ว่า หนึ่งถ้าเราไม่สามารถจัดจริตของคนได้ แล้วคนอย่างนี้จะสอนอย่างไร คนนี้จะสอนอย่างไร แล้วยุทธศาสตร์เรายังไม่มีมันควรต้องมารวมตัวคุยกันเรื่องยุทธศาสตร์ แต่ว่าพระท่านปฏิบัติท่านก็มีอิทธิในสำนักสงฆ์ มาแล้วก็ปฏิบัติอย่างนี้ทำไปปฏิบัติไปไม่ต้องพูดมากทำตามมันได้ มันไม่ใช่เพราะท่านผ่านมาแล้วก็เหมือนกันสืบทอดเข้ารวมกันไม่ได้ยุบหนอ - พองหนอ พุโรธ อะไรแบบนี้ คนฝึกอย่างไรงี้

ได้อย่างนั้นคือว่ากันไม่ได้ ประเด็นก็คือว่า ถ้าเราสามารถรวมตัวกันคนจากสาขาไหนก็ได้มารวมกันวางแผน วางยุทธศาสตร์ในการที่จะทำให้คนทั้งหมดคนลาว คนไทย เอาในกลุ่มคนไทยก่อนให้รักการปฏิบัติธรรม หันมาปฏิบัติเรียนปฏิบัติธรรมต้องมีการวางแผน หนึ่ง จัปโจรต้องต้องจับหัวหน้าทำไมเราไม่วางยุทธศาสตร์เอาผู้บริหารมาให้ได้ก่อนญี่ปุ่น ไต้หวัน เกาหลี ทำสำเร็จด้วยกระบวนการนี้ล่ะ เขาไม่เอาพวกเราหลอก เขาเอาคนหน้าเพราะหัวหน้าได้ประโยชน์เห็นผลแล้ว เพราะฉะนั้นยุทธศาสตร์จะต้องมาก่อน ยุทธศาสตร์ที่สอง คือ ยุทธศาสตร์ที่ทำให้คนรู้ว่าเขาจะได้รับประโยชน์อะไรจากเราในการมาปฏิบัติ ซึ่งตอนนี้คนมาตามกัน เออนี้ดึ้นะ แก่กรรมได้ ทำให้เกิดความเจริญรุ่งเรือง แต่ไม่รู้เรื่องอนิสงส์จริง ๆ อย่างเรื่องการสวดมนต์นี้ถามว่ามีคนไม่กี่คนที่จะตอบได้ว่าการสวดมนต์ สวดแล้วได้อะไร มีแต่คนเบื่อหน่ายกันเด็กไม่ยอมสวด โรงเรียนก็เห็นเป็นเรื่องเสียเวลาเลยไม่ส่งเสริมให้เด็กสวดมนต์ ไม่เคยบอกเลยว่าการสวดมนต์มันทำให้เรียนเก่ง มันให้จำแม่นนะ มันให้ร่างกายแข็งแรงนะ มันทำให้มีสติปัญญา เรียกสติปัญญากลับมา มันทำให้จิตสงบเป็นพื้นฐานในการนั่งสมาธิ แถมสวดมนต์ยังเป็นสมาธิในตัวอีกด้วย แล้วการสวดมนต์ที่ดีจริงๆ สวดได้ถึงจริงๆ แล้วจะเกิดมีศรัทธา เกิดจากรู้ความหมาย เกิดจากที่มาที่ไป มันสร้างพลังนะ ไม่เคยบอกเลย จะมีกี่คนที่รู้ความหมายนี้ เพราะฉะนั้นทุกคนจะบอกว่าสวดไปทำไม ภาษาที่ฟังไม่รู้เรื่อง นำไปเบื่อหน่าย เพราะถ้าไม่รู้วัตถุที่แท้จริงไม่มีประโยชน์เลย ที่เราสวดมนต์ แทนที่หลงฟุ้งคำนี้อาให้เต็มทีเลยนะ เดี่ยวเจ้าภาพจะไปแล้ว เพราะฉะนั้นประเด็นที่สอง ต้องพยายามชี้แจงให้เขาเห็นว่าถ้าเขาทำไอนี้ลงไปมันจะเกิดประโยชน์ เพราะตอนนี้จิตของคนจะหวังประโยชน์ปฏิเสธไม่ได้เลยว่าถ้าเขาไม่ทำ เราจะไปทวนกระแสเหมือนกับพระพุทธเจ้าไปลอยน้ำดึงคนมาสวดมนต์มันยาก มันก็ต้องเอาประโยชน์ไปล่อเมื่อเขาหลงในประโยชน์เราก็อเอาประโยชน์ไปล่อเหมือนย้อนกลับกลีสะคน คุณอยากได้ประโยชน์คุณก็สวดมนต์ นั่งสมาธิ คุณต้องลงมือทำเองไม่ต้องเสียเงินอะไรทั้งนั้น เสียเวลาลงมือก็อดทนหน่อยเดี๋ยวก็จะเรียนเก่ง สมองดี โรคภัยไข้เจ็บหาย เราต้องช่วยประชาสัมพันธ์เรื่องนี้ นี่คือสิ่งที่เราจะต้องมาวางแผนยุทธศาสตร์รวมกันอยากไปล่อให้ผ่านไป สำนักใครสำนักมัน เพราะว่าการทำงานต่างทำเวลาไปจะไม่มีการเคียร์สการเรียนการสอนระหว่างสำนัก เหมือนรู้แล้วไม่ยอมฟังใครแล้วก็เรียนมาอย่างนี้ เราไม่รู้ว่าคุณที่เข้ามาเรียนกรรมฐานร้อยคนเคยไ้ที่มัยผล แล้วนั่งที่ตลอดชีวิต มีก็เปอร์เซ็นต์มีก็คน เคยวัดมัย อาทิตยหนึ่งหลังกลับมีก็คน หลังจากนั้นไม่ทำแล้ว เห็นแต่คนมาก แต่หลังจากที่ทำได้มีการติดตามผลหรือเปล่า อันนี้คือสิ่งที่เราจะช่วยกันดูว่าเรายังสอนถูกทิศทางหรือยัง สอนตรงจริตหรือยัง และต้องรู้ว่าจริตคืออะไร มันมากกว่าว่าเราจะสอนวิธีไหน เราไม่เคยทำวิจัย เราไม่อดทนที่จะทำวิจัย ตรงนี้แหละคือโอกาส ถ้าเราเปิดเงื่อนไขตรงนี้ออกมาเผยได้นี้แหละเป็นโอกาส แล้วต่อไปนี้บ้านก็คือวัด ทุกคนเย็นก่อนจะนอนพ่อแม่ลูกทำสวดมนต์ นั่งสมาธิ ตื่นเช้าขึ้นมาก่อนไปทำงานก็สวดมนต์ นั่งสมาธิก่อนบ้านก็เป็นวัด บางท่านติดตามไม่ทันถ้าต่อไปนี้บ้านก็เป็นวัด แล้วคนก็ไม่ไปวัดสิ ถ้าหมู่บ้านนี้เป็นวัดก็เป็นวัดหมด ดีห้า พระท่านติระขังทุกคนก็ลุกขึ้นมาสวดมนต์กันหมด สวดมนต์พร้อมท่านเลย ถ้าทำบ้านเป็นวัดได้ท่านก็จะเห็นภาพที่ต้องการเห็นได้ เพราะนี่คือโอกาสการเจริญเติบโต ต้องทำยุทธศาสตร์ให้ถูกด้วย วางแผนให้ถูกด้วยอันนี้จะเติบโตได้มาก ส่วนกฎหมายไม่จำเป็นต้องมี แต่มันดียังไงก็ดีเพื่อคุมมาตรฐานตามมา ถึงไม่มีเขาก็เปิด ไม่มีกฎหมายห้ามเปิด แต่ถ้ามีกฎหมายช่วยส่งเสริมเรื่องนี้คุมมาตรฐาน เรียกมาสัมมนาประชุมได้ ช่วยกันวางแผนว่าจะสอนคนออกไปอย่างไร อย่าใช้ช่องเป็นช่องหากิน ทำให้ช่องนี้ทำคนมีจิตเจริญขึ้น เพราะนี่คือประเด็น

ถาม- อาจารย์มีแนวคิดหรือข้อเสนออะไรมั้ครับ ที่จะให้สำนักแต่ละสำนักที่แตกต่างกันออกไป มาเหมือนรวมกลุ่มกันได้

ตอบ- อันนี้คือสิ่งสำคัญที่สุดที่มหาวิทยาลัยฯ มีวิธีสอนที่แตกต่างกันออกไป แต่มีเป้าหมายสิ่งเดียวกัน คือสอนให้คนจบป.ตรี - ป.โท - ป.เอก แต่ขอให้วางแผนร่วมกันเพื่อมาตรฐานจะได้เกิดเพื่อที่จุดอ่อนจะได้หมดไป แรงจูงใจและศรัทธาจะได้เกิดก็กลายเป็นจุดเด่น แต่ถ้าไม่วางรวมก็ล้มเหลว

ถาม- หมายถึงเอาผู้นำมาร่วมกัน มานั่งคุยกัน เพื่อหาจุดที่เหมือนกัน ซึ่งเคยไปสัมมนาของคริสต์ มุสลิมอิสลาม เขาจะมีการจัดเป็นกลุ่มของเขาเลย เพื่อที่จะเข้มแข็ง

ตอบ- เหมือนของธรรมกายเขาเอามาเลียนแบบเขาจะเริ่มจากตัวเอง แล้วเอาเด็กมาฝึก เจริญเร็วกว่าที่มีอยู่บ้านเขาเข้ามา

เพราะฉะนั้นนี่คือจุดอ่อนที่ต้องปรับ ใช้โอกาสนี้ละทำโครงการสวดมนต์ ประกาศไปทั่วประเทศถ้าทำอย่างนี้ สัก ๓ -๔ ปี คนจะรักการสวดมนต์ แล้วจะเป็นพื้นฐานของกรรมฐานแล้วท่านจะได้ความเข้มแข็ง

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง : กลยุทธ์การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม

สำหรับผู้บริหารคณะสงฆ์ เจ้าสำนักปฏิบัติธรรม และสำนักงานพระพุทธศาสนา

ความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการศึกษาวิจัยครั้งนี้

ท่านไพรัช เสือสิงห์

ตำแหน่ง ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ผู้สัมภาษณ์ พระรุ่งโรจน์ ชยานันโท (เทวินบุรานุวงศ์) ผู้วิจัย

หมายเหตุ ขออนุญาตในการใช้เครื่องบันทึกเสียงขณะสัมภาษณ์

ถาม - ตอบ สัมภาษณ์ ผอ.สำนักพุทธ

ถาม- มาทำงานวิจัยเรื่องกลยุทธ์การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม ซึ่งมีทั่วประเทศ ที่จะเป็นโมเดลเป็นรูปแบบที่เอาไปพัฒนาสำหรับสำนักปฏิบัติธรรมทั่วประเทศต่อไป และในฐานะที่ผอ. อยู่ในส่วนของสำนักพุทธก็เลยอยากจะสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องคุณค่าและความสำคัญของสำนักปฏิบัติธรรมที่มีต่อการส่งเสริมพัฒนาคุณภาพชีวิตในสังคมปัจจุบันเป็นอย่างไรบ้าง

(ผอ.สำนักพุทธ) ตอบ- สำนักปฏิบัติธรรมแต่ละจังหวัดก็ได้จัดตั้งขึ้น บางแห่งสำหรับสำนักปฏิบัติธรรมที่จัดได้สมบูรณ์แบบที่สามารถที่จะดึงดูดให้พุทธศาสนิกชนได้เข้าไปใช้บริการ แม้ว่าจะไม่เต็มรูปแบบหลักสูตร ๕ วัน ๕ คืน บางแห่งก็อาจจะเปิดเฉพาะวันเสาร์ - อาทิตย์ซึ่งจะมีรูปแบบที่ง่าย ๆ ก็สามารถที่จะทำให้พุทธศาสนิกชนก็ได้เข้าถึงธรรมะที่ละนิดๆ ก็จะเป็นหนทางที่ดีในปัจจุบัน เพราะว่าปัจจุบันนี้พุทธศาสนิกชนต้องการที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจก็คิดว่าสำนักปฏิบัติธรรมก็เป็นตัวเลือกอีกอย่างหนึ่งที่จะช่วยพุทธศาสนิกชนได้

ถาม- แล้วในการจัดสำนักปฏิบัติธรรมคือให้เป็นที่ยอมรับ ศรัทธา ของประชาชนโดยทั่วไป ควรจะเป็นอย่างไรบ้าง

ตอบ- สำหรับสำนักปฏิบัติธรรมที่จะให้เป็นที่ยอมรับของพุทธศาสนิกชนก็คือ ๑. ตัวของพระสงฆ์เองที่จะมาให้คำชี้แนะในการปฏิบัติธรรม เพราะว่าต้องมีความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญเฉพาะเรื่อง ๒. สถานที่ที่จะอำนวยความสะดวก กว้างขวางพอ ๓. เรื่องของที่พักก็ต้องมีความสะดวกสบาย

หรือที่เรียกมีความสัปปายะ ห้องน้ำหรือบรรยากาศร่มรื่น ไม่ร้อนเกินไป มีต้นไม้บ้างเพื่อจะได้พักผ่อนสำหรับคนเดินจงกรมได้พักผ่อน

ถาม- แล้วในปัจจุบันนี้ที่ประเทศไทยมีการส่งเสริมให้เป็นในการปฏิบัติธรรมมากที่สุด แต่ว่าจำนวนยังน้อยอยู่มากเลยในทัศนะของผม มีจุดอ่อนอะไร มีข้อควรแก้ไขอะไรบ้าง

ตอบ- ถ้าจุดอ่อนที่ได้สัมผัส หรือพบเห็นอย่างทีกล่าวนำข้างต้นแล้วว่า สถานที่ปฏิบัติธรรมมีมาก แต่สำหรับที่พักอาจจะน้อยไป ห้องน้ำ หรือบางแห่งอาจจะมีพระวิทยากรจำนวนน้อยที่ไม่สามารถสอนได้ทั่วถึง คือได้จำนวนที่จำกัด เลยไม่สามารถที่จะดูแลได้ทั่วถึงทั้งหมด แต่ถ้าหากสำนักปฏิบัติธรรมมีพร้อมทั้งจำนวนพระวิทยากร สถานที่สมบูรณ์แบบ มีบรรยากาศอะไรต่างๆ ก็จะทำให้พุทธศาสนิกชนเข้าไปปฏิบัติธรรมได้มากขึ้น

ถาม- สำหรับแรงจูงใจ และแรงศรัทธาที่มาประพาสปฏิบัติธรรม ผม คิดว่าอะไรเป็นแรงจูงใจ และแรงศรัทธา หลักๆ ที่ทำให้เราอยากจะไป

ตอบ- แรงจูงใจ ประการที่หนึ่งก็คือ เรื่องของสถานที่สำนักปฏิบัติธรรมในความพร้อม ประการที่สองก็คือ พระวิทยากรหรือพระผู้สอนจะต้องมีความรู้ ความสามารถ เพื่อที่ผู้ที่ได้เข้าไปปฏิบัติธรรมแล้ว เกิดความรู้ เกิดความประทับใจ ที่จะสามารถปฏิบัติตามคำแนะนำได้ดี เขาก็จะเป็นแรงจูงใจ ซึ่งสำหรับบางคนที่เขาไปแรกๆ ก็เอาง่ายๆ ก่อนไม่ต้องเข้มมาก เพื่อที่จะให้เขาได้ปรับตัวได้ แต่อาจจะต้องดูว่าคนเข้ามาครั้งที่เข้าไร เพราะถ้าครั้งแรกให้ท่าง่ายๆ ครั้งต่อไปก็จะเพิ่มขึ้น

ถาม- แล้วสื่อในการสอนแต่ละระดับ ผมว่าเราจะต้องมีความจำเป็นหรือจะต้องปรับในส่วนใดบ้าง ในการให้ธรรมะเข้าได้ทั่วถึงทุกๆ กลุ่ม

ตอบ- สำหรับนี้มีความจำเป็นและสำคัญที่สุด โดยเพราะอย่างยิ่งเยาวชน เพราะว่าเยาวชนอาจจะต้องใช้สื่อในการช่วย คือจะต้องดูว่าเยาวชนกับประชาชน คือเช่นเยาวชนนี้เราอาจจะใช้สื่อของเทคโนโลยีต่างๆ เข้ามาช่วย เช่น คอมพิวเตอร์ที่จะช่วยคิดอะไรต่างๆ ซึ่งจะเห็นได้จากเหตุการณ์ปัจจุบันที่จะให้นาคูเป็นตัวอย่าง เพราะว่าถ้าเราพูดถึงเรื่องนิทานจะไม่เห็นจะต้องสิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันมาให้เห็น ให้ดูว่าอย่างนี้แหละ เช่น ขับรถอยู่ตามทางสี่แยกแล้วฝ่าไฟแดง ที่สามารถจะบันทึกเป็นคลิปวิดีโอที่ได้ถ่ายมาได้ให้ดูเป็นตัวอย่างหรืออะไรต่างๆ เช่น เรื่องแม่ก็จะมีคลิปถ่ายทำเรื่องแม่ที่คลอดเอามาถ่ายทอดออกมาให้เห็นก็จะทำให้เยาวชนเกิดความซาบซึ้ง

ถาม- แล้วในปัจจุบันในส่วนของสำนักปฏิบัติธรรมที่มีอยู่ ในทัศนะของผม คิดว่าจะมีโอกาสเจริญเติบโตได้มากน้อยแค่ไหนที่จะเป็นสถาบันที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในสังคมได้

ตอบ- ผมเห็นว่าสังคมในปัจจุบันยุคนี้ สำนักปฏิบัติธรรมก็คงจะมีโอกาสที่จะเติบโตขึ้น เพราะว่าจากสภาพในปัจจุบันนี้พุทธศาสนิกชนก็เริ่มจะหาเข้าหาวัดซึ่งเป็นที่พักทางใจ เพราะฉะนั้นถ้าหากว่าสำนักปฏิบัติธรรมเตรียมความพร้อมทุกๆ ด้านก็จะทำให้ญาติโยมหันเข้าวัดมากขึ้น แล้วก็ให้ทางมหาเถรสมาคมลดหย่อนกฎกำหนดที่ว่าสำนักปฏิบัติธรรมต้องมีความพร้อมให้ลดน้อยลง เพื่อลดข้อจำกัดใน

การจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรม เช่นว่า ต้องมีที่พักที่สามารถรองรับได้ไม่ต่ำกว่าร้อยกัให้ลดจำนวนลงมา และมีการส่งเสริมให้จัดอบรมพระวิปัสสนาจารย์ เพื่อที่จะได้มีการอยู่ประจำสำนักปฏิบัติธรรม เพื่อที่จะได้เปิดได้หลายสำนักเพื่อที่จะได้บริการญาติโยมได้ราบรื่น และบางเรื่องในวิธีการที่ทางสำนักปฏิบัติธรรมอาจจะใช้ ก็จะมีคำชี้แนะมาจากรองผู้ว่าราชการจังหวัดอย่างเช่นว่า ทำอย่างไรที่จะสามารถดึงเยาวชน หรือประชาชนในวัย ๓๐-๔๐ ปี ให้เข้าวัดมากขึ้น รูปแบบของการเข้าวัด จัดเก้าอี้ให้นั่งได้มัยจากที่นั่งกับพื้น เพราะว่าถ้านั่งกับพื้นไปนานๆ จะเมื่อย เพราะว่าถ้าได้จัดเป็นเก้าอี้ให้เยาวชนได้นั่งเก้าอี้ แต่ในขณะเดียวกัน พระสงฆ์ก็จัดอาสนะให้สูงขึ้น เพื่อเป็นการดึงดูดความสนใจมากขึ้น และเพื่อเป็นการปรับสมดุลความพร้อมทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจให้ค่อยๆ เป็น ค่อยๆ ไป ทั้งในการนั่งเก้าอี้และนั่งพื้น เพื่อที่จะสามารถนำไปปฏิบัติใช้ได้ในชีวิตประจำวัน เพื่อให้ธรรมะเป็นสิ่งที่น่าสนใจ น่าศึกษา

ถาม- คิดว่าสังคมในปัจจุบันอะไรที่เป็น....เช่นอย่างสำนักที่เด่นๆ อะไรเป็นจุดเด่น

ตอบ- ต้องมีพระอาจารย์ที่จะสอนหรือพระวิปัสสนาจารย์ คนที่เข้าไปต้องมีความศรัทธาในเรื่องของบุคคลก่อน ตัวบุคคลต้องเป็นอันดับหนึ่งถึงแม้ว่าสถานที่อาจจะยังไม่พร้อมแต่เราศรัทธา ที่จะทำให้ผู้เรียนมีความตั้งใจ ไม่ว่าเรื่องของสถานที่หรือเรื่องของอื่นๆ อาจจะไม่ดี ยังไม่สมบูรณ์ เพราะฉะนั้นผู้สอนเป็นส่วนสำคัญ

ถาม- แล้วในบริบทที่สังคมที่กำลังจะเปลี่ยนแปลงไป คิดว่าสำนักปฏิบัติธรรมควรจะปรับเปลี่ยนอะไรบ้างหรือเปล่าในสังคมปัจจุบันนี้ เพื่อที่จะสามารถเข้ากันได้กับสังคมหรือรองรับการพัฒนาจิตใจ

ตอบ- ให้สำนักปฏิบัติธรรมลดหย่อนให้กันและกัน และย้อนดูว่าในอดีตที่ผ่านมาเป็นอย่างไร และก็หันกลับไปดูว่าในสังคมปัจจุบันต้องการอะไร ส่วนของผู้ที่จะเข้าไปสำนักปฏิบัติธรรมก็ต้องถอยหลังมาดูว่าถ้าเราเข้าไปในสำนักปฏิบัติธรรมแล้วสิ่งที่เราคาดหวังและสิ่งที่ได้รับอาจจะไม่ตรงกัน แต่ก็ต้องพยายามปรับเข้าหากัน ต้องบอกว่าต้องทำอะไร และสำนักปฏิบัติธรรมก็ต้องดูว่าผู้ที่มาต้องการอะไร ไม่ใช่เราเอาแต่แนวทางของสำนักปฏิบัติธรรมอย่างเดียว

ถาม- ด้วยผอ. เคยทำงานเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาอยู่ทางใต้ ดูมีความเหมือนและแตกต่างกันอย่างไรบ้าง ในส่วนภาคอื่นๆ และในส่วนของความยากง่าย

ตอบ- ความรู้สึกในชีวิตประจำวันของภาคใต้ จะห่างวัดมากและมีความศรัทธาน้อยกว่าคนภาคกลาง หรืออาจจะเป็นเพราะว่าสภาพสังคมเป็นอีกรูปแบบหนึ่ง เพราะว่า จะต้องทำมาหากิน อีกครั้งต้องคอยระวังพวกก่อการร้ายทำให้ไม่สามารถที่จะไปดูแลวัดหรือรับใช้พระสงฆ์ได้

ถาม- แล้วเราจะมีวิธีการปรับปรุงหรือว่าแก้ไขพัฒนาอะไรได้บ้างในจุดๆ นี้

ตอบ- ก็คิดว่าสำหรับพื้นที่ในภาคใต้ ที่จะหาพระมาสอนน้อย โดยเพราะวัดที่อยู่ในชนบทห่างไกล เพราะว่าจากปัจจุบันที่บวชก็บวชเป็นหลวงตาเพื่อรักษาวัด ส่วนที่คิดต่อว่าเมื่อเข้ามาอยู่ในวัดนี้แล้ว จะให้อะไรกับพุทธศาสนิกชน เพื่อที่จะให้กำลังใจ เพราะถ้าขาดพระ พุทธศาสนิกชนก็ขาดที่พึ่ง

ถาม- แล้วจุดที่เหมือนกันของทางภาคใต้กับทางส่วนกลาง

ตอบ- ส่วนที่จะเหมือนกันก็ในเรื่องของศาสนพิธี เพราะส่วนใหญ่ต้องเข้าทางวัดเพื่อสามารถนำของศาสนพิธีไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ไม่ว่าจะเป็นเกิด แก่ เจ็บ ตายก็ยังใช้วัดและพระสงฆ์เป็นเครื่องยึดเหนี่ยว

ถาม- ส่วนใหญ่ในทางภาคใต้จะเป็นมุสลิมใช้มัยครับเพราะมีเพื่อนที่เป็นเป็นมุสลิมที่เขาจะมีการส่งเสริมดีในเรื่องของการสามัคคีกัน และเราจะมีวิธีหรือแนวคิดใดบ้างที่จะให้วัดแต่ละวัดมาร่วมส่งเสริมกัน ซึ่งจากที่เคยไปประชุมสัมมนาที่จะมีการนำเอาศาสนาพุทธ คริส อิสลามมาหาจุดอ่อนจุดแข็ง ซึ่งจะพบเห็นว่าอิสลามเขาจะเน้นความสามัคคี รักกันเหมือนพี่เหมือนน้อง โดยที่เขาจะไม่สนเลยว่าใครดีหรือไม่ดี และสิ่งนี้ที่เราจะทำอย่างไรที่จะปลูกฝังสิ่งนี้ให้ชาวพุทธ

ตอบ- ก็จากที่เห็นได้จากจังหวัดนราธิวาส หรือวัดของเจ้าคณะจังหวัด ในวัดท่านก็จะตั้งอบรมคอมพิวเตอร์ที่จะเห็นชาวมุสลิมเข้าวัด ซึ่งจะทำให้เห็นความผูกพันระหว่างพุทธกับมุสลิม โดยการนำกิจกรรมเป็นตัวช่วย

ถาม- เรื่องปัญหาของปัจจุบันที่จะมีการแบ่งแยกศาสนากันควรแก้ไขอย่างไร

ตอบ- ก็เป็นบางพื้นที่ บางที่ก็ขึ้นอยู่กับผู้นำ เช่น มอบทุนการศึกษาที่มีการแจกมุสลิมด้วย เพราะฉะนั้นต้องมีกิจกรรมเป็นตัวช่วยไปมาหาสู่กัน เพราะถ้ามีงานอะไร ก็จะมีมุสลิมที่จะเข้าช่วย ซึ่งสิ่งนี้ยังไม่ได้มีการกระจายข่าวไป เพราะว่ากว่าการที่เราจะสามารถทำให้มุสลิมเชื่อใจได้มันยากต้องใช้เวลานานหลายปี และหาว่าที่สามารถทำได้แบบนี้ค่อยข้างน้อย และช่วงแรกๆ ที่เราไปช่วยเขาๆ ก็ยังไม่ค่อยวางใจเข้าใจ เพราะคิดว่าเราหวังผลประโยชน์อะไรหรือเปล่า จากที่ได้มีการจัดกิจกรรมนั้น กิจกรรมนี้มาช่วยเขา เพราะฉะนั้นแล้วมันจึงต้องใช้เวลาในการที่จะทำให้เชื่อใจได้ อีกอย่างก็เป็นความสามารถเพราะบุคคล

ถาม- ยิ่งภาคใต้ยิ่งจะต้องส่งเสริมจิตใจคน และต้องอาศัยการปฏิบัติธรรมด้วย แล้วยังไม่มีสำนักปฏิบัติธรรม และพระที่จะนำอย่างที่ท่านบอกนี้ยิ่งแย่ลง เพราะไม่มีที่ยึดเหนี่ยว

ตอบ- ก็วัดบางที่มีพระรูปรูป สองรูปแต่ว่าทีมงานในวัดท่านก็ต้องทำนุบำรุงดูแลวัดที่ดีเด่น แต่จะหาแนวร่วมจากวัดอื่นมา วัดอื่นเขาก็จะมองว่า ทำดีได้แต่อย่าลือสกุสไทยไม่มีใครเขาเห็นเราดี เพราะฉะนั้นเราต้องหาแนวร่วมในการทำงานเป็นทีม ซึ่งจะทำเดียวไม่ได้

ถาม- ขอสอบถามเพิ่มเติมว่า ผอ.มีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมในปัจจุบันมีความจำเป็นมากน้อยแค่ไหน อย่างไร นอกจากตัวของบุคลากรหรือพระวิปัสสนาจารย์เองแล้ว ระบบของการบริหารงานสำนักปฏิบัติธรรมมีความจำเป็นมากน้อยแค่ไหนอย่างไรที่จะทำให้คณะสำนักปฏิบัติธรรมสามารถเจริญเติบโตก้าวหน้าไปในสังคมได้

ตอบ- ในเรื่องของการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ที่จะต้องมีการบริหารที่ดีในการวางระบบ วางรูปแบบ และต้องเปิดโอกาสให้ไม่ว่าจะมาในคณะเล็กหรือคณะใหญ่ก็สามารถที่จะรับได้หมดโดยไม่จำกัด ที่จะต้องทำอย่างนั้น หรืออย่างนี้ คือรับได้ทุกสถานการณ์ทุกกลุ่ม

ถาม- ความจำเป็นในตัวของการบริหารที่ต้องทำอย่างต่อเนื่อง เพราะถ้าอาศัยวิทยากรอย่างเดียวก็ไม่ได้ แล้วในการหาแนวร่วมต้องมีวิธีการอย่างไร

ตอบ- ก็มีเจ้าคณะอำเภอหนึ่งท่านได้ตั้งเป็นชมรมของพระธรรมทูตของชมรม แล้วก็ร่วมกลุ่มกัน เพื่อที่จะมีการกำหนดอะไรต่างๆ ทำโครงการเพื่อไปของบประมาณจากหน่วยงานต่างๆ ในภาคเอกชน เพื่อที่จะเข้ามาช่วยเหลือของพระธรรมทูต สำนักปฏิบัติธรรมเพื่อให้ได้ผลยิ่งขึ้น เพราะคิดว่าถ้าทุกจังหวัด ทุกอำเภอมีการรวมกลุ่มกันอย่างนี้ก็จะ เป็นเครือข่าย ดีกว่าต่างคนต่างทำ หรืออย่างน้อยในบางครั้งซึ่งจะมีบางสำนักใดที่ยังว่างอยู่ก็ให้ดึงเข้ามาช่วยแต่สิ่งสำคัญก็คือต้องมีการผลิตบุคลากรขึ้นมาให้ทันกับจำนวนผู้ที่เข้ามาปฏิบัติ ซึ่งปัจจุบันยังน้อยอยู่

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง : กลยุทธ์การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม

สำหรับผู้บริหารคณะสงฆ์ เจ้าสำนักปฏิบัติธรรม และสำนักงานพระพุทธศาสนา

ความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการศึกษาวิจัยครั้งนี้

พระครูเกษมธรรมทัต

ตำแหน่ง เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมฐาน วัดมเหยงคณ์

ผู้สัมภาษณ์ พระรุ่งโรจน์ ชยานันโท (เทวินบูรณวงศ์) ผู้วิจัย

หมายเหตุ ขออนุญาตในการใช้เครื่องบันทึกเสียงขณะสัมภาษณ์

ถาม - พระอาจารย์มีความคิดเห็นอย่างไร เกี่ยวกับสำนักปฏิบัติธรรมโดยทั่วไปถ้าจะให้เป็นที่ยอมรับและศรัทธาของบุคคลทั่วไป พระอาจารย์มองด้านใดเป็นหลัก

ตอบ - ก็จะมีอยู่ ๒ ส่วนใหญ่ๆ คือ ๑. คำสอน จะต้องมีความถูกต้อง ที่ทำให้บุคคลเกิดความเข้าใจ ง่าย ให้เห็นชัดในการที่จะนำมาปฏิบัติได้ บุคคลที่ได้ฟังแล้วสามารถเข้าใจได้ง่าย ซึ่งเป็นประโยชน์ให้บุคคลเหล่านั้นเข้าหาการปฏิบัติตามแนวทางของคำสอนเหล่านี้ เป็นหลักสำคัญที่จะทำให้คนเกิดมีความศรัทธา และจะรวมไปถึงเรื่องการปฏิบัติของผู้ที่เป็นอาจารย์สอนด้วย ถ้าผู้ที่เป็นอาจารย์สอนมีปฏิบัติที่ดี การอยู่ในวัดและการปฏิบัติที่ดีของตัวอาจารย์เองก็สำคัญอีกอย่างหนึ่ง ที่จะทำให้บุคคลทั่วไปเกิดความศรัทธาด้วย ๒. สถานที่ สถานที่ที่เหมาะสมมีส่วนทำให้คนเกิดมีความศรัทธา เพิ่มขึ้น สถานที่จะต้องมีความร่มรื่น สงบ สะอาด มองแล้วต้องสบายตาสบายใจ รวมถึงตัวบุคคลากรที่อยู่ในระเบียบวินัยที่จะดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้เป็นไปด้วยความสงบเรียบร้อยที่ดี จะเห็นว่าบุคคลที่จะเข้ามาปฏิบัติ ก็มีความต้องการที่จะเข้ามาฟังคำสอนก่อน พอฟังแล้วก็ศรัทธาคำสอนนั้น และยังได้พบเห็นสถานที่ที่เหมาะสม พบวิธีการ แนวทางที่ดีที่ถูกต้อง บุคคลเหล่านั้นก็พอใจเกิดความศรัทธา ก็ จะเข้ามาปฏิบัติกันอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการวางกำหนด ระเบียบในสถานที่นั้นให้เหมาะสม

ถาม - โดยทั่วไป ในการปฏิบัติธรรม พระอาจารย์คาดว่าจะมีโอกาสเติบโตได้มากน้อยเพียงใดในสังคมปัจจุบันนี้

ตอบ - คิดว่าแนวโน้มจะมีการเติบโต เพราะในปัจจุบันบุคคลทั่วไปมีความสนใจธรรมะกันมากขึ้น สนใจในด้านปฏิบัติ อาจจะเป็นเพราะว่าบุคคลส่วนมากมีปัญหากันมากขึ้น ในสังคมปัจจุบันบุคคลส่วนใหญ่มีความเครียด มีความทุกข์ และถ้าวัดมีการสื่อสารให้บุคคลทั่วไปได้เห็นว่าวัดเปิดให้เข้ามาปฏิบัติได้ เนื่องจากสมัยก่อนวัดส่วนใหญ่จะปิดมีแต่คนเฒ่าคนแก่ที่เข้าไปถือศีลอยู่ตามวัดต่างๆ ไป ไม่เปิดเหมือนในปัจจุบัน แต่ในสังคมปัจจุบันนี้บุคคลต่างๆ ไปจะทราบว่าสามารถเข้ามาปฏิบัติได้แล้ว ไม่ว่าจะเป็นหญิง ชาย เด็ก เยาวชน ไม่ได้จำกัดว่าจะต้องเป็นคนสูงอายุเท่านั้น ดังนั้นความสนใจของผู้ที่จะเข้าวัดเข้ามาปฏิบัติจึงมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ก็จะทำให้วัดที่จัดเป็นสถานที่ปฏิบัติจะต้องเตรียมรองรับบุคคลที่เพิ่มขึ้นเหล่านี้ โดยทั่วไปถ้าวัดใดมีการจัดสถานที่ จัดกิจกรรมให้มีแนวทางของการปฏิบัติที่ดี ก็จะสามารถรับบุคคลที่ต้องการเข้ามาปฏิบัติได้มากขึ้น

ถาม - นอกจากที่พระอาจารย์มองว่าในเรื่องของครูบาอาจารย์เป็นหลัก ที่บุคคลทั่วไปจะเข้ามาปฏิบัติธรรม โดยมีคำสั่งสอนที่มีอยู่ และสถานที่แล้ว เกี่ยวกับเรื่องระบบการบริหาร พระอาจารย์มองว่ามีส่วนสำคัญมากน้อยเพียงใด

ตอบ - มีส่วนสำคัญมาก จะหมายถึงว่า วัดจะดำเนินการไปได้ก็ต้องขึ้นอยู่กับผู้บริหารนั้นมีทัศนคติอย่างไรในการดำเนินงาน ไม่ว่าจะเป็นเจ้าสำนักเองหรือเจ้าอาวาส ถ้าไม่มีทัศนคติที่ดีในเรื่องที่จะทำ ให้วัดเป็นวัดเปิด เป็นวัดปฏิบัติ เป็นวัดที่จะบริการบุคคลต่างๆ ไป ให้เข้ามาปฏิบัติธรรม จะเห็นตัวอย่างบางวัด เช่น วัดที่มีชื่อเสียงที่มีคนเข้าไปปฏิบัติ แต่เมื่อครูบาอาจารย์นั้นได้สิ้นชีวิตไป อาจารย์ท่านต่อมาไม่มีทัศนคติไปในทิศทางที่จะทำงานด้านการนำให้บุคคลเข้ามาปฏิบัติได้ วัดนั้นก็เลยหยุดเติบโตไม่เจริญ ดังนั้นผู้บริหารจึงมีส่วนสำคัญ ถ้ามีแนวทาง มีทัศนคติที่ดีที่จะทำงานหรือจะบริการเปิดวัดให้เป็นที่พักปฏิบัติปฏิบัติธรรมก็จะสามารถเปิดอยู่ได้ หรือถ้าบุคคลที่อยู่ในความปกครองมีทัศนคติที่ต้องการทำงานทางด้านนี้ให้เป็นไปด้วยดี แต่บุคคลที่เป็นเจ้าสำนักหรือเจ้าอาวาสไม่มีทัศนคติที่ดีที่จะดำเนินงานไปในแนวทางที่ดี วัดนั้นก็ไม่สามารถดำเนินงานต่อไปได้

ถาม - ก็จะมี 3 ด้านเป็นหลัก ในการจัดที่ปฏิบัติธรรม จะต้องมีประสิทธิภาพในการบริหาร จะต้อง มีทั้งสถานที่ ตัวบุคคลากรเอง และผู้บริหารจัดการที่ดี

ตอบ - การบริหารจัดการที่ดีก็เป็นส่วนหนึ่ง แต่ต้องมีผู้บริหารคือ เจ้าอาวาส ต้องมีอุดมการณ์ที่ต้องการจะดำเนินงาน ต้องเสียสละ ต้องการเปิดวัดให้บุคคลทั่วไปเข้ามาประพฤติปฏิบัติ ต้องมีใจ ถ้าไม่มีใจ ไม่มีสิ่งต่างๆ เหล่านี้ก็ไม่สามารถที่จะทำได้ และถ้ามีใจแล้ว ก็เริ่มหาวิธีการที่จะเข้าใจในการจัดสถานที่ จัดวิธีการ จัดกฎระเบียบ จัดแนวทางการดำเนินงานก็จะเป็นอีกส่วนหนึ่ง และถ้าจัดสิ่งเหล่านี้ได้ดีด้วย วัดนั้นๆ ก็จะเจริญ